

VÁLKY O DĚDICTVÍ RAKOUSKÉ

ANOTACE

Vážení čtenáři, osoba Marie Terezie přitahuje zejména od loňského roku, kdy bylo připomínáno 300. výročí od jejího narození, velkou pozornost široké veřejnosti, která se díky mnoha projektům v rámci oslav zmíněného výročí měla možnost seznámit se zajímavými detaily z života této panovnice. Jaká byla cesta této významné ženy české i světové historie, o níž se říká, že do českých zemí přivedla kapitalismus, na trůn a s čím vším se musela potýkat? O tom se můžete dočíst v následujícím článku.

NÁSTUP MARIE TEREZIE

Ještě před nástupem Marie Terezie do čela podunajského soustátí, proběhla na evropských trůnech celá řada změn. Předně zemřel otec Friedricha II., Friedrich Vilém I. Mladý ambiciózní Hohenzollern se tak mohl stát pruským králem. Neméně významným byl boj o moc v Rusku po smrti carevny Anny. K těmto rošádám doplníme ještě volbu papeže Benedikta XIV. Avšak klíčovým úmrtím, které odstartovalo evropská válečná léta, se stal skon římského císaře Karla VI. 20. října 1740. Uprázdňené místo vládce habsburského dědictví zaplnila nezkušená Marie Terezie. Její nejistou nástupnickou pozici podporovala snad jen pragmatická sankce. Dokument, který ve světě tradičního mezinárodního práva, kdy fakticky rozhodovala jen síla suverénů, neměl valnou hodnotu. Důležité nástroje v systému evropských mocností, peníze a armáda, královně chyběly. Navíc se na počátku vlády ocitla prakticky bez spojenců, ale také schopných rádců a velitelů.

VÁLKY O RAKOUSKÉ DĚDICTVÍ

První sup se na zdánlivě bezmocnou říši snesl ze severu. Pruský král se nejprve pokusil získat kořist diplomatickou cestou. Za Slezsko nabídl finanční odškodnění a kurfiřtský hlas při eventuální císařské volbě Mariina manžela Františka Štěpána Lotrinského. Jednání však selhalo, a tak Friedrich, pod ne příliš dobře vykonstruovanou záminkou, v prosinci 1740 zaútočil. Po pruském vítězství v bitvě u Molvic se přidali další. Bavorský kurfiřt Karel Albrecht, manžel Mariiny sestřenice, zcela odmítl pragmatickou sankci a na základě závěti Ferdinanda I. se dožadoval svého dílu i přes to, že se jeho žena svých dědických nároků vzdala. Stejně postupoval i saský kurfiřt a polský král August II. Saský, ženatý s další sestřenicí české královny. Nejmocnějším nepřítelem se stala Francie. Ludvík XV. vycítil šanci na definitivní vítězství ve staletém bourbonsko-habsburském zápase a za velké aktivity hraběte Belle-Isle se připojil k protihabsburské koalici.

Dohodu podepsali zástupci Francie, Saska a Bavorska 18. května 1741 v Nyphenburgu. V červenci se Vratislavskou smlouvou připojili Prusové, a aby toho nebylo málo, požadoval Španělský král Filip V. území v Itálii pro svého syna dona Felipeho. Marii Terezii měla

zůstat jen část Rakouských zemí a koruna Svatoštěpánská. Slezsko a Kladsko připadlo Friedrichovi, České země, Horní Rakousy a Tyrolsko Karlu Albrechtovi, Morava a část Slezska Augustovi, Ludvíkovi Jižní Nizozemí a italské území se mělo rozdělit mezi španělské a savojské prince. S tím se ve Vídni samozřejmě nemohli smířit, proto Marie Terezie podnikla svou slavnou cestu na korunovaci do Uher, kde magnátům dojemně slíbila rozsáhlá privilegia. Ti se na oplátku zavázali poskytnout 100 000 vojáků, z nichž dodali asi jen 40 000 nedisciplinovaných zbojníků. Navíc se právě díky oněm privilegiím příliš nepodíleli na jejich financování. Habsburský dům musel v kritické situaci vzít zavděk i takovýmto příspěvkem. Jedinou velmocí na rakouské straně tak zůstala Velká Británie, která však, jak už to tak bývá, sledovala spíše své vlastní zájmy. V červnu 1741 byla stvrzena britsko-rakouská alianční smlouva. Vídeň na jejím základě obdržela finanční subsidie a vojenskou pomoc.

Pruský král se, naštěstí pro monarchii, ukázal sice jako strašný nepřítel, ale také jako ještě horší spojenec. Už 9. října 1741 se obrátil ke koalici zády a uzavřel příměří. To nezastavilo bavorsko-francouzské síly a Karel Albrecht se na konci listopadu nechal v Praze korunovat českým králem. K tomu se nechal zvolit římským císařem. Historickou ironií je, že 12. února, v den kdy přijal korunu, vstoupila habsburská armáda do Mnichova. Příměří s Prusy jí totiž uvolnilo ruce a doslova zachránilo soustátí před zánikem. Nebyl by to ale Friedrich, kdyby opět nenapadl České země, které habsbursko-hohenzollernskými spory trpěly nejvíce. Královnin švagr Karel Lotrinský, nepřiliš schopný velitel, prohrál 17. května 1742 bitvu u Chotusic. Friedrich byl spokojen. Ve Vratislavi tak, po britském nátlaku, mohl podepsat preliminární mír a 28. července definitivní mírovou smlouvu v Berlíně.

Britové se poté spojili Rakušany do tzv. Pragmatické armády a pod vedením krále Jiřího II. porazili Francouze u Dettingen v červnu 1743. Britský ministerský předseda baron Carteret pak přinutil pod pohrůzkou zastavení životně důležitých finančních subsidií Marii Terezii k jednání se sardinským králem, jež mělo vést k vyhnání Španělů z Itálie. K alianci těchto tří států se přidalo i dříve nepřátelské Sasko. Carteretovi se tak během krátké doby podařilo zcela překopat spojenecký systém z počátku války. Nespokojený Ludvík XV. se sám ujal vedení válečných operací. Ve Fontainebleau uzavřel druhý rodinný pakt s Filipem V., jenž si kladl za cíl především porážku Habsburků na apeninském poloostrově. Zajímavostí je, že i když Francie bojovala s Británií již od roku 1740 a Rakouskem od 1741, válku oběma mocnostem vyhlásil Ludvík až v březnu 1744. Další historickým paradoxem v zamotaném evropském souboji je postava Mořice Saského. Nemanželský syn saského krále, nyní spojence Habsburků, pod bourbonským praporem dobýval v Jižním Nizozemí jednu pevnost za druhou.

Novým rozložením sil opět zamíchal Friedrich II., který 5. července 1744 uzavřel s Francií smlouvu ve Versailles a v srpnu, jako již tradičně, napadl Čechy. Tím započal tzv. duhou válku slezskou (první 1740-1742). Formálně své úsilí obhajoval snahou o zachování klidu v říši a Evropě. Ve skutečnosti se obával posílení Habsburků a jednalo se o preventivní akci. Proti této nové hrozbě se postavila aliance Velké Británie, Nizozemí, Rakouska a Saska. V lednu 1745 zemřel císař Karel VII. a jeho syn Maxmilián III. Josef uzavřel mír za navrácení

Bavorska. Přestože se podařilo sestavit silné spojenecké uskupení, následovaly drtivé porážky na bitevním poli: 4. července u Hohenfriedburgu od Prusů a 11. května téhož roku u Fontenoy, tentokrát od Francouzů. Británie ztratila na dalších bojích ve střední Evropě zájem. Prusku postačovala držba Slezska, a tak jedinou bojechtivou mocností zůstalo Rakousko, jehož panovnice se se ztrátou své bohaté provincie nehodlala smířit. K tomu ji, aspoň na čas, donutili další prohry s Prusy u Katolish-Hennensdorfu a u Kesseldorfu. Navíc do hry opět vstoupil nejmocnější nástroj britské politiky, peníze. Nový ministerský předseda Henry Pelham opět pohrozil Marii Terezii zastavením vyplácení subsidií. Míru mezi Rakouskem, Pruskem a Saskem, podepsanému v Drážďanech 25. prosince, už nic nestálo v cestě. Královna, a od 13. září 1745 také císařovna, tak definitivně přišla o Slezsko.

Válka ve střední Evropě skončila. Ne však nepřátelství mezi Francií a Británií. Vzhledem k územním ztrátám se Marie Terezie rozhodla hledat náhradu v severní Itálii a na obranu Jižního Nizozemí prakticky rezignovala, neboť jeho ochranu považovala především za britský zájem a později i zájem Spojených provincií, jimž Francie v dubnu 1747 vyhlásila válku. Mezitím se císařským vojskům podařilo vyhnat Bourbony z Itálie. K tomu zemřel Filip V. Španělský. V Nizozemí však nadále triumfoval Mořic saský, který v září 1747 obsadil i klíčovou pevnost Bergen op Zoom. Konflikt probíhal paralelně i v zámoří, kde Britové dobyli významnou francouzskou fortifikaci Louisburg a naopak ztratili Madrás v Indii. Peníze ostrovního impéria nakonec vtáhly do bojů i Rusy. Celkové vyčerpání obou hlavních mocností bylo ale tak velké, že se rozhodli k uzavření míru ještě před příchodem 30 000 carských vojáků. Předběžnou mírovou dohodu podepsala Británie a Francie 30. dubna 1748 a 18. října v Cáchách přinutili k podpisu i Španělsko a Rakousko.

Marie Terezie sice musela odstoupit většinu Slezska a Kladsku, v Itálii pak Parmu, Piaceznu a Guastallu, ale podařilo se jí zachovat soudržnost rakouského dědictví. Se ztrátami se nikdy nesmířila. Už v roce 1746, ve smlouvě s Ruskem, deklarovala cíl získat svou bývalou severní provincii zpět. Nepřátelství mezi Francií a Británií se také jistě nijak nezmenšilo. Obě velmoci spolu soupeřily o světovou nadvládu. Cášský mír se stal jen přestávkou v evropských válkách, kdy všechny mocnosti sbíraly síly a hledaly nová spojení. Další boje ve střední se pak rozhořely už v roce 1756.

Liberální akademie, z.s.

ZDROJE:

Bělina, Kaše, Kučera. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 10. 1740-1792*. 1. Praha: Paseka, 2001.
Skřivan, Aleš. *Evropská politika 1648-1914*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 1999.